

Весна Љ. Минић¹⁵⁸Универзитет у Приштини – Косовској Митровици
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ЕКОЛОШКЕ АКТИВНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ У ФУНКЦИЈИ ОЧУВАЊА ПРИРОДЕ

Сажетак: Средина у којој дете живи утиче на функционисање његовог организма у целини, као и на остали живи свет. Имајући у виду чињеницу да је човеково деловање разлог угрожавања живог света, и то несавесним поступцима – употребом техничких и хемијских средстава које загађују воду, ваздух, земљу и животну средину у глобалу – неопходно је развијање еколошке свести и културе још у најранијем животном добу сваког детета. То је услов њиховог правилног развијања и одношења ка природи, односно ка местима на којима бораве. Деца предшколског узраста се морају васпитавати тако да разумеју потребу и значај чисте воде, земље и ваздуха, као и да се еколошки понашају у свим ситуацијама, што ће говорити о њиховој развијеној еколошкој свести и култури. Циљ еколошког васпитања и образовања у предшколској установи не односи се само на стицање знања о животној средини, већ и на разумевање природних процеса који се у њој одвијају и њихове узајамне зависности, развијања позитивног става према околини, као и еколошког понашања. Улога и значај васпитача у савременој предшколској установи огледају се у обезбеђивању разноврсног животног простора, стварању подстицајне средине за спознавање, разумевање и развијање еколошке свести код деце и буђењу дечјих интересовања за очување природне средине. У ту сврху користе се бројне и разноврсне еколошке активности које могу бити заступљене у већини садржаја предвиђених за обраду са децом предшколског узраста.

Кључне речи: дете, предшколски узраст, еколошке активности, предшколска установа, природна средина.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Васпитање и образовање за заштиту животне средине у предшколским установама, усклађено са степеном дечјег развоја, усмерено је на конативно и афективно подручје развоја еколошке свести и праксе. Његов циљ и задаци не односе се само на пуко стицање знања већ на разумевање и потребу очувања средине у којој се живи. У еколошком васпитању акценат се ставља на стицање директног искуства, на спонтано и самостално откривање света који нас окружује. Имајући у виду чињеницу да су деца предшколског узраста веома знатижељна, љубопитљива, да имају потребу за стицањем знања, експериментисањем,

¹⁵⁸vesna.minic@pr.ac.rs

истраживањем и сл., садржаји еколошког васпитања и образовања им се лако интерпретирају и у њима буди пажња и интересовање за тако важним и актуелним питањем садашњице. Формирање еколошког начина размишљања започиње још у породичним условима, у којима дете има небројено много могућности за развијање еколошких навика, културе и свести. Предшколске установе пружају потребна знања о очувању животне средине кроз игру, и то је право место, поред породице, за развијање еколошке свести, културе и еколошко деловање. Међутим, образовање и васпитање које је у вези за очувањем средине треба да буде процес који траје током читавог живота појединца. Зато је неопходно присуство њихових садржаја у плановима и програмима предшколских установа и свих каснијих степена образовног система у земљи. Како је предшколска установа место смисаоног живљења за децу раног узраста, то окружење је место активног стицања знања о унапређивању и заштити средине у којој се живи. Задаци васпитача су сложени и вишеструки, огледају се у обезбеђивању уградње садржајних подручја васпитања за заштиту животне средине, као и стварању стимулативне средине у којој дете борави. Васпитачи спонтано и ненаметљиво приступају деци и с њима учествују у реализацији еколошких активности.

ЕКОЛОШКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ У САВРЕМЕНОЈ ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ

Еколошко васпитање и образовање у предшколском периоду је важан сегмент образовања деце уопште и огледа се у стицању еколошке културе, развијању мотивације за самостално деловање, као и у оспособљавању за разноврсне активности којима се штити и унапређује животна средина, у складу са дечијим потребама и могућностима. Њега дефинишемо као „стицање знања и информација из различитих области живота и науке у циљу развијања свести, ставова и навика о значају заштите и очувања животне средине и унапређивања квалитета живота људи” (Станишић 2008: 86). У предшколском периоду развоја деце потребно је стварати и развијати поштовање и љубав према живом свету, тј. према природи. Кундачина (2010: 12) истиче да је важно стицање „оних социјалних и природњачких сазнања која омогућују да се штити, обнавља и унапређује животна средина у складу с низом принципа еколошког карактера”. Основне поставке на којима се темеље савремена сазнања о екологији јесу „настојање да разуме целовитост и јединство света, одговорност човека за судбину Земље, успостављање дијалога између човека и природе” (Клеменовић 2004: 107). Околину не треба схватати као нешто што је заувек дато, већ као „променљиву категорију која се спознаје апстрактно, где потенцијална оштећења околине најчешће угрожавају читаво човечанство” (Николић 2001: 102). Минић и Јовановић (2019: 130) наводе да животна средина треба да буде „онаква

каква је корисна људима, а она ће бити корисна једино ако је здрава и ако омогућава нормалан развој живој популацији". Еколошки садржаји у плану и програму предшколских установа су занимљиви за обраду како деци, тако и васпитачима, те им се радо приступа у погледу реализације. Тема еколошких активности је веома актуелна у савременом свету, с њом се започиње веома рано, још у породичним условима, који се допуњују радом у предшколским установама. Код деце се настоје развијати еколошке навике како би могла квалитетно да живе, како би планета опстала и како би животна средина била заштићена. Природа је „сјајно место за размишљање о свим другим бићима која живе на земљи. Све у животу је драгоцено – сунце, звезде, месец, ваздух, биљке, животиње, а ми смо ти који требају да воде рачуна о свему томе" (Штрбац 2009: 25). Мотив да се природа чува због своје лепоте је задатак коме треба озбиљно приступити у предшколском периоду. Са децом треба разговарати о потреби и значају здравог окружења, о системима живљења који су усклађени са схватањем човека као посматрача и учесника властитог понашања. Оно што треба практиковати у предшколској установи су посматрање природних појава, боравци у природи кад год је то могуће због временских и организационих прилика и могућности, као и непосредан контакт с њом. Од великог значаја је упознавање деце са изгледом, одликама и понашањем представника живог света, с њиховим развојним карактеристикама и значајем за живот у датој средини. Васпитач у току рада са децом треба да подстиче еколошко размишљање код деце, односно свест о повезаности живог и неживог света. Да би успешно одговорио постављеним задацима и захтевима, васпитач мора константно да се образује и усавршава из области заштите животне средине, те да буде у кораку са свим променама и иновацијама које су у вези с њеним очувањем, јер је еколошко васпитање „саставни део укупног развоја сваке личности" (Андевски –Кнежевић-Флорић 2002: 12).

Еколошко васпитање и образовање је на свом развојном путу претрпело бројне промене захваљујући сазнањима и примерима праксе појединих земаља, као и донетим стратегијама, декларацијама и документима међународног и националног значаја, који су имали за циљ његову популаризацију и указивање на значај за живот човека. Тај развојни период би се могао илустративно приказати преко: образовања за заштиту природе, образовања за животну средину, образовања за одрживи развој и образовања за одрживо друштво.

У погледу циља еколошког васпитања и образовања, у нашој земљи је још 1975. донета Резолуција о циљевима и задацима васпитно-образовног рада на заштити и унапређењу животне средине, у којој су они разврстани на: подстицање свести и бриге о економској, социјалној, политичкој и еколошкој међузависности у урбаним и руралним срединама; пружање могућности да свака особа стиче знања и развија ставове, уверења и вештине које су потребне за заштиту и унапређење

животне средине; креирање нових образаца понашања појединаца и група према животној средини; подржавање индивидуалних и колективних активности у превентивном деловању и решавању проблема. Еколошко васпитање има за циљ да код „младих људи формира свест за питања околине, спремност за одговорно опхођење према њој, као и за еколошки свесно понашање које треба да се настави после времена проведеног у школи” (Андевски – Кундачина 2004: 20). Циљ еколошког васпитања по Јовановићу (2009: 103) постиже се када се „оствари јединство између еколошких знања, еколошке свести и еколошког практичног деловања и понашања”. Марковић (2005: 294) наводи да је то „формирање погледа на свет код човека засновано на представи о човековом јединству са природом и усмерености његове културне и читаве практичне делатности, не на експлоатацији природе и на њеном очувању у првобитном облику, већ на њеном развоју који ће бити у могућности да поспешу развој друштва”. Поред циљева, неопходни су задаци путем којих се они стварују. Кундачина (2008: 25) каже да се они базирају на „усвајању система еколошких знања, изградњи вредносног еколошког система, формирању еколошких навика и овладавању еколошком културом”. Међу устаљеним задацима еколошког васпитања и образовања у предшколској установи најчешће се наводе они који се односе на стицање еколошке културе и мотивисање деце за самостално деловање у погледу очувања животне средине. Програм васпитања и образовања у тој области уобличен је под називом *Зелена планета*. Њему, по наводима Големана (2009: 25) недостаје „развијена методика стицања еколошке културе усклађена са психолошким сазнањима о специфичним начинима дечјег учења и доживљавања света око себе”. Са обзиром на то да деца у основној школи изучавају заштиту животне средине кроз наставне предмете, улога предшколске установе са својим планом и програмом се своди на то да кроз предшколско васпитање она добију основу како би лакше надограђивала стечена знања из области очувања животне средине.

УЛОГА И ЗАДАЦИ ВАСПИТАЧА У РАЗУМЕВАЊУ И ПОДСТИЦАЊУ ЕКОЛОШКИХ АКТИВНОСТИ У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ

Неизоставну карику у разумевању и подстицању еколошких активности код деце предшколског узраста свакако чини васпитач. Он мора бити стручно оспособљен и спреман за перманентно образовање у погледу заштите животне средине, јер само тако може успешно одговорити захтевима и задацима који му се постављају. Напослетку, „стицање културних вредности и система проистичу из оне човекове потребе и тежње да своје битисање, свој живот на земљи оплемени и облагороди” (Поповић 2020: 362). У погледу заштите и унапређивања животне средине његови задаци су вишеструки и одговорни. Различити

аутори наводе и различите задатке васпитача у том погледу. Тако Фурлан (2000: 66) каже да је најважнији задатак васпитача да код васпитаника „гради став према којем је оно што амбалажа садржи значајније од саме амбалаже која ће ионако отићи у ђубре, као и да треба бирати оне производе чија се амбалажа може рециклирати”. Такође, исти аутор (2000: 64) наводи да код деце треба „подстицати размишљање о могућим последицама онога што чине у својој животној средини и обавештава их о томе”. Савић и Терзија (2007: 34) истичу да се они базирају на „подстицању креативности и личне иницијативе код васпитаника у трагању за решењима проблема који се јављају у заштити животне средине и доживљају поноса који изазива свест о томе да су на неки начин допринели њиховом решавању”. Каменов (2004: 23) је подробно разрадио и конкретизовао задатке васпитача у области заштите животне средине према којима васпитач треба:

- ✓ да код васпитаника развија сазнајна интересовања у односу на животну средину и однос према природи као вредности по себи, значајном за човека из многих аспеката, негујући осећај хармоније у додиру са оним што је природно и што омогућава благотворно деловање природних закона;

- ✓ да утиче на васпитанике да, поред дивљења делима људских руку и осећања поноса што припадају људској врсти, осете поштовање и дивљење и према ономе што људи нису створили, према живом и неживом свету који их окружује, као и потребу да га упознају и чувају;

- ✓ да помогне васпитаницима у схватању природе као организованог система у којем ништа није случајно и хаотично, већ је све међусобно повезано и узајамно условљено; да допринесе схватању сложеног односа између човека и природе;

- ✓ да код васпитаника изграђује уверење да су еколошки проблеми наслеђени од старијих генерација, упркос тежини, решиви заједничком акцијом свих житеља Земље, у којој свако има своју улогу и може сопственим снагама да допринесе њеном успеху;

- ✓ да подстиче децу на размишљање о могућим последицама онога што чине у својој животној средини и обавештава их о томе;

- ✓ да омогући упознавање компоненти које сачињавају биофизички свет (ваздух, вода, земљиште, биљни и животињски свет);

- ✓ да омогући васпитаницима да путем посматрања и експериментисања сразмерно самостално трагају за одговорима на питања која постављају: шта ради, шта је, шта се догађа, шта је унутра, шта видим, чујем, осећам...;

- ✓ да на практичним и очигледним примерима еколошки правилног и неправилног понашања и односа према животној средини код васпитаника развија способност расуђивања у светлу основних поставки филозофије живљења у складу са природом и очувањем животне средине, како би се код њих однеговао животни стил на

основама еколошке етике, као и свест о личној одговорности за еколошку ситуацију;

✓ да доприноси формирању става према коме су људи дужни да свом животном окружењу и његовим становницима у што већој мери надокнаде оно што су им својим непромишљеним деловањем ускратили;

✓ да код васпитаника започне са формирањем појма о акумулирању како пожељних резултата, тако и непожељних радњи;

✓ да код васпитаника гради заштитнички однос према природи и жељу да доприноси њеном очувању према својим могућностима;

✓ да негује код васпитаника заштитнички и хуман однос према живим бићима, не изузимајући ни она која су већини људи непривлачна (гуштери, глисте, пауци, жабе и сл.), тако што ће истицати њихов значај као карике у животним заједницама, и указивати на начине да се избегне њихово уништавање;

✓ да код васпитаника развија свест о томе да је могуће малим уштедама, које се упорно, доследно и масовно чине, спасавати велике вредности од пропадања;

✓ да сарађује са родитељима деце на остваривању циљева васпитања и образовања за заштиту животне средине, остварујући с њима, као и другим факторима који утичу на њихов развој, јединство васпитних утицаја, колико је то могуће.

АКТИВНОСТИ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА СА ЕЛЕМЕНТИМА ЕКОЛОШКИХ САДРЖАЈА

Еколошки садржаји представљају саставни део брижљивог осмишљеног плана и програма који се реализује са децом предшколског узраста. Од умећа васпитача и његовог ангажовања у великој мери зависе коначни исходи и резултати у вези са стицањем еколошких знања, навика и вештина код деце, развијање еколошке свести и потребе за еколошким деловањем у свакој ситуацији, као и стицање еколошке културе неопходне за читав живот. Суштина еколошких активности, према наводима Каменова (2004: 51), лежи у томе да „деца доживе еколошку проблематику на начин који ће код њих изазвати позитивне емоције према свему живом уз мотивацију и познавање поступака којима се животна средина штити, обнавља и унапређује“. То је једино могуће уколико деци предшколског узраста приближимо дешавања у природи на начин који је за њих најподеснији, а то је стављање у реалне ситуације које захтевају њихову активност и ангажовање. Природно окружење је „примарни, а самим тим и најадекватнији извор знања и повољно окружење за разноврсне активности“ (Богнар – Матијевић 2005: 302). Непосредно посматрање и активност у природи ангажује сва чула и пружа непосредно искуство, те је један од најбољих начина да се о њој учи. Илустрације ради, одлагање смећа је проблем на који се деци треба скренути посебна пажња јер „ако се на њега не укаже деци, она га неће

запазити све док се ђубре не нагомила пред њиховим очима или их непосредно не угрози на неки начин, што се ретко дешава. О ономе које је склоњено, макар и на неадекватан, за природу угрожавајући начин, неће се ни размишљати” (Бербер 2006: 144). Некада је коришћење аудио-визуелних средстава пожељно у раду са децом, посебно када им се жели представити живи свет удаљених предела, егзотичних животиња или ретких инсеката. Избор еколошких активности у предшколској установи зависи пре свега од циљева и задатака васпитања и образовања за заштиту животне средине, који су усклађени са децијим развојним могућностима, потребама и интересовањима. Он подразумева слободу избора васпитача од чије креативности и инвентивности зависи начин одабира, структурирања и реализације еколошких активности. Активности деце у које су utkани еколошки садржаји су врло разноврсне; то су, пре свега, откривачке активности, кроз које деца упознају живи свет (човека, биљке и животиње); радне активности, кроз које се штити животна средина; здравствено-хигијенске активности, кроз које се види веза између здравља, хигијене и екологије; активности моралног васпитања, којима се играјује свест о личној одговорности у очувању средине у којој се живи; говорне активности; ликовне активности и др. Најчешће сретане активности у литератури деце предшколског узраста кроз које се преламају еколошки елементи (према: Каменов 2004: 53) су:

1. *Активности којима се уочавају екосистеми и јединство органског и неорганског света, односно свеопшта повезаност, међузависност и равнотежа у природи.* Ове активности имају за циљ упознавање екосистема и његових карактеристика. Овде је, поред осталог, важно: уочавање јединства органског света, односно повезаности, међузависности и равнотеже у природи; уочавање разлике између стварања органских материја, њихове потрошње и минерализације; посматрање понашања животиња у вештачки створеним екосистемима (акваријумима, тераријумима, инсектаријумима и сл.); игра у којој се разврставају слике животиња према животној заједници којој припадају (шума, ливада, бара, море, река); моделовање животиња од глине, пластелина и осталих материјала, и њихово постављање у средину која имитира екосистем који се налази у природи; прављење макете зоолошког врта од конструкторског материјала; квиз такмичења у којем деца погађају где која животиња има станиште и какви се ланци исхране могу направити.

2. *Откривачке активности којима се шире сазнања о животној средини, изграђује одговарајући однос према њој и мотивација да се штити, обнавља и унапређује.* Ове активности су врло пријемчиве за децу предшколског узраста јер подразумевају одласке у природу, слушање гласова који се у њој јављају, трагање за биљкама и животињама, њихово препознавање и сл. Сакупљање шумских плодова, њихово складиштење, чување и коришћење представљају извор задовољства и радости за децу. Откривање појава у неживој природи је саставни део откривачких активности јер се њима упознају карактеристике агрегатних стања воде.

Прављење ветрењаче, змаја, игре у песку омогућавају праћење и анализирање стања у природи и промена које се дешавају у њој.

3. *Активности којима се сагледавају улоге које живи и неживи свет имају у човековом животу, као и човековог утицаја на животну средину.* Проучавање човека као саставног дела екосистема је од виталног значаја, па се путем ових активности указује на значај појединих биљних и животињских врста у човековом животу и његове активности у одржавању и заштити истих. У ову групу активности спадају упознавање и брање јестивих биљака, као и њихово припремање, сакупљање лековитих биљака и припремање напитака од њих. Утицај човека одражава се у смањивању процента загађења ваздуха, воде и земљишта, смањењу буке, пошумљавање шума, одржавање плодног земљишта и др. како би се смањио штетан утицај по биљни и животињски свет.

4. *Активности којима се штити и унапређује животна средина.* Упознавање деце о начинима и путевима очувања природе, разговори на ту тему и лични пример као најделотворнији вид њиховог васпитања представљају суштину ових активности. Са децом предшколског узраста је важно трагати за одговорима на питања о међузависности и повезаности свих нас који чинимо живи свет, проналажење примера из окружења у којима се налазе еколошки елементи, утврђивање правила понашања деце којима се штите природна добра, трагање за решењима проблема загађености животне средине који је горући свуда у свету па и код нас, откривање могућности шта све ми као појединци можемо да предузмемо у еколошком погледу како бисмо унапредили и заштитили средину у којој живимо и др. Овде су од значаја бројни плакати, фотографије и обавештења са еколошким садржајима и порукама који се могу наћи у холу предшколске установе, одржавања биокутка, биобаште, нега цвећа, уколико за то постоје услови у установи.

5. *Активности којима се штеде, рационално користе и обнављају природна добра у животној средини.* Принцип рационализације и економичности је од значаја у раду са децом у погледу проналажења начина како да се економично понашају не расипајући енергију, време, средства. У погледу ових активности децу предшколског узраста треба учити правилном одлагању смећа, смањивању отпадака као продукта човековог рада, уочавању разлике између циклуса производње, потрошње и разграђивања отпадака у природи. Рециклирање као процес је интересантна тема којом се на адекватан начин деци може представити поступак претварања отпада у нешто ново, што може бити од користи човеку.

ПРИСТУПИ И МОДЕЛИ У ЕКОЛОШКОМ ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Говорећи о приступима и моделима у еколошком васпитању и образовању деце раног узраста мисли се на оне који се користе у свакодневной пракси. Постоје три општеприхваћена приступа:

- ✓ информативно-образовни,
- ✓ акциони и

- ✓ контекст социјалног и еколошког амбијента.

Информативно-образовни се може остварити упознавањем на који начин се „разне области знања и људске праксе односе према средини” (Брун 2001: 124). Према овом приступу проблеми животне средине се налазе у виду информативног садржаја који се разрађује кроз постојећи план који васпитачи поштују. У оквиру овог приступа постоје три модела имплементације садржаја у постојећи програм. То су „мултидисциплинарни, интердисциплинарни и трансдисциплинарни” (Штрбац 2009: 35).

- ✓ Мултидисциплинарни модел односи се на имплементацију еколошких садржаја у друге дисциплине које већ постоје, чиме се постиже њихова повезаност и међузависност.

- ✓ Интердисциплинарни модел подразумева да су сви еколошки садржаји обухваћени изучавањем једног посебног наставног предмета који захтева израду наставних планова и програма, време, место и обучени кадар.

- ✓ Трансдисциплинарни модел значи да се еколошка тематика обрађује избором једне или више тема из области животне средине и њеног очувања и углавном има пројектну форму.

Акциони приступ се односи на директно оспособљавање за еколошко деловање. У њему је акценат стављен на активно учење, при коме је важно да се „приликом планирања еколошких активности полази од личних интересовања и различитих стилова учења конкретних учесника, што омогућава да се сваки од њих укључи у одређену еколошку активност и обави одређени задатак” (Клеменовић 2004: 118). Он, дакле, почива на „заједничком тражењу решења за заједнички формулисане проблеме који произлазе из васпитаниковог стварног живота” (Андевски – Кнежевић-Флорић 2002:33).

Контекст социјалног и еколошког амбијента као приступ еколошком васпитању и образовању указује на чињеницу да садржај који се учи јесте користан за дете само уколико се успостави правилно функционисање когнитивних и некогнитивних процеса учења. Деци треба омогућити развијање разноврсних процеса: гледања, памћења, слушања, радозналости, знатижеље, маште, љубави, како би могло на прави начин на перципира свет око себе и развија еколошку свест, која је продукт еколошког васпитања и образовања.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу свега реченог, може се извести закључак да природа као контекст за учење пружа бројне могућности да деца искуствено стичу нова знања, вештине и навике и развијају способности у вези са еколошким васпитањем и образовањем. Позитивне емоције које настају у контакту детета са природом треба неговати и оплемењивати како би постале мотив за еколошко понашање, које подразумева активно учествовање у заштити и унапређењу животне средине. Доживљај природе интензивнији је ако се

деци пружи прилика да је изразе кроз сопствено стваралаштво (игру, цртање, сликање, моделовање). У томе пресудну улогу имају предшколска установа и васпитачи који у њој раде. Путем разноврсних еколошких активности које се реализују у установи и ван ње деци предшколског узраста се указује на потребу и значај природних богатстава и неопходности њиховог очувања ради квалитетнијег живота у датој животној средини. То су: активности којима се уочавају екосистеми и јединство органског и неорганског света, односно свеопшта повезаност, међузависност и равнотежа у природи; откривачке активности којима се шире сазнања о животној средини, изграђује одговарајући однос према њој и мотивација да се штити, обнавља и унапређује; активности којима се сагледавају улоге које живи и неживи свет имају у човековом животу, као и човековог утицаја на животну средину; активности којима се штити и унапређује животна средина; активности којима се штеде, рационално користе и обнављају природна добра у животној средини. Иако су породица и предшколско васпитање и образовање полазна тачка у стицању и развијању еколошког понашања, треба настојати да се оно развија до крајњих граница и постане перманентан процес у коме учествују сви појединци, јер је животна средина императив коме се посвећује све већа пажња и значај у савременим условима живота.

ЛИТЕРАТУРА

- Андевски, Милица; Кнежевић-Флорић, Оливера. *Образовање и одрживи развој*. Нови Сад: Савез педагошких друштава; Вршац: Виша школа за образовање васпитача, 2002.
- Андевски, Милица; Кундачина, Миленко. *Еколошко образовање (од бриге за околину до одрживог развоја)*. Ужице: Учитељски факултет, 2004.
- Бербер, Стојан. *Екологија*. Сомбор: Педагошки факултет, 2006.
- Богнар, Ладислав; Матијевић, Милан. *Дидактика*. Загреб: Школска књига, 2005.
- Брун, Гордана. *Образовање и васпитање за опстанак*. Београд: Удржење Наука и друштво. 2001.
- Големан, Данијел. *Еколошка интелигенција*. Београд: Геополитика, 2009.
- Јовановић, Бранко. *Школа и васпитање*. Јагодина: Учитељски факултет, 2009.
- Каменов, Емил. *Зелена планета*. Ни Сад: Драгон, 2004.
- Клеменовић, Јасмина. *Еколошко васпитање и образовање деце предшколског узраста*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2004.
- Кундачина, Миленко. *Чиниоци еколошког васпитања и образовања ученика*. Ужице: Учитељски факултет, 2008.
- Кундачина, Миленко. *Еколошко васпитање*. Ужице: Учитељски факултет, 2010.
- Марковић, Данило. *Социјална екологија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005.
- Минић, Весна, Јовановић, Марија. *Еколошко васпитање и образовање у млађим разредима основне школе*. Младен Јаковљевић (ур.). *Зборник радова*

Филозофског факултета, бр. 4. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2019, 130.

Николић, Драган. *Заштита животне средине*. Косовска Митровица: Рударско-металуршки факултет 2001.

Поповић, Бранкица. Духовна арома времена и културни компромис. *Баштина* бр. 50 (2020): 362. Лепосавић: Институт за српски језик и културу.

Савић, Иво; Терзија, Вељко. *Екологија и заштита животне средине*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. 2007.

Станишић, Јелена. Значај еколошког васпитања и образовања. *Филозофеме*. Зборник радова бр. 81–91. Нови Сад: Српски филозофски форум, 2008, 86.

Фурлан, Иван. Еколошка свјест и еколошко понашање. *Примењена психологија*. Загреб: Школска књига 1990.

Штрбац, Снежана. *Екологија у систему предшколског васпитања и образовања*. Нови Сад: Природно-математички факултет, 2009.

ENVIRONMENTAL ACTIVITIES FOR PRESCHOOL CHILDREN FOR THE PURPOSES OF NATURE CONSERVATION

Summary: *The environment which a child lives in affects the functioning of the body as a whole, as well as the rest of the living world. Since human activities threaten the living world through negligent actions and the use of technical and chemical agents that pollute water, air, land and the environment as a whole, it is necessary to develop environmental awareness and culture at the earliest age of every child. This is a precondition for their proper development and attitude towards nature, that is, towards the places they live in. Preschool children must be brought up to understand the need for and significance of clean water, land and air, as well as to behave environmentally friendly in all situations, which will speak of their developed environmental awareness and culture. The goal of environmental education in preschools does not only involve acquiring knowledge about the environment, but also the understanding of the natural processes that take place in it and their interdependence, as well as developing a positive attitude towards the environment, and environmental behavior. The role and significance of educators in a modern preschool institution are reflected in providing a diverse living space, creating a stimulating environment for learning, understanding and developing environmental awareness in children, and awakening children's interests to preserve the natural environment. Numerous and diverse environmental activities are used for this purpose, and they can be included in the majority of learning materials that are used when teaching preschool children. These are, for example: the activities that ask the children to recognize the ecosystems and the unity of the organic and inorganic world, that is, the general connection, interdependence and balance in nature; discovery activities that expand their knowledge about the environment, build the right attitude towards it and motivation to protect, restore and improve the environment; the activities that allow the children to recognize the roles that living and non-living world have in people's lives, as well as human impact on the environment; the activities that protect and improve the environment; the activities that allow people to save, rationally use and restore natural resources in the environment. In addition to these, there are different approaches and models within the environmental education of preschool children. These are: the informational and educational model, action-related model, and the social and environmental context. All of these are used in everyday practice and aim to acquire environmental knowledge, awareness and culture.*

Key words: *child, preschool age, environmental activities, preschools, natural environment.*